

2. koncert
sobota, 13. oktober 2012, ob 23.00
Slovenska filharmonija, Dvorana Marjana Kozine

Nočni koncert

ZER
11A

Robert Schumann (1810–1856)

Tri romance, op. 94

za oboo in klavir, izvedba z rogom

Nicht schnell (Ne hitro)

Einfach und innig (Enostavno in ljubko)

Nicht schnell (Ne hitro)

Saar Berger – rog

Franco Venturini – klavir

Matthias Pintscher (roj. 1971)

Figura III (2000)

za akordeon

Klemen Leben – akordeon

Franz Schubert (1797–1828)

Auf dem Strom (Na reki)

za sopran, rog in klavir

Marisol Montalvo – sopran

Saar Berger – rog

Anna D'Errico – klavir

Robert Schumann

Adagio in Allegro, op. 70

za rog in klavir, izvedba z oboo

Matej Šarc – oboa

Anna D'Errico – klavir

Nina Šenk (roj. 1982)

Art (2012) – svetovna premiera

za sopran in rog

Marisol Montalvo – sopran

Saar Berger – rog

Robert Schumann (1810–1856)

Tri romance, op. 94

za oboo in klavir, izvedba z rogom

Robert Schumann je imel že v svoji mladosti poseben krog prijateljev glasbenikov, imenovanih *Davidovi zavezniki* (*Davidsbündler*): nekaj resničnih z izmišljenimi imeni (Schumann se je denimo imenoval Jeanquirit ali Julius) in nekaj imaginarnih. Med slednjimi sta bila najpomembnejša Eusebius in Florestan, ki sta predstavljala Schumannove različne poglede na umetnost: Eusebius je bil sanjač, poosebljeno sanjarjenje in lirika, Florestan pa je bil čvrsti junak resničnosti in razuma. Ta skrajna pola sta Schumanna spominjala in opominjala na to, da mora kot skladatelj zaobjemati vso širino ustvarjalnega prostora, v katerem se lahko svobodno gibljeta tako domišljija kot razum (še posebej slednji v obdobju visoke romantike ni bil samoumeven). Schumannova glasba nam odraža čisto in pristno podobo sreče, kot bi jo slikal otrok, za katero pa vedno stoji Florestan, tuzemski in nepremagljiv, da nas privede nazaj v realni svet.

Vrsto Schumannovih komornih del, ki so na sporedu letošnjega festivala, začenjajo *Tri romance*, op. 94, ki sta jih na Festivalu Slowind leta 2006 izvedla oboist Heinz Holliger in pianist Alexander Lonquich. Nocoj pa bosta solista Saar Berger in Matej Šarc zamenjala vlogi pri izvedbah najpomembnejših skladb za rog in oboo iz obdobja romantike.

Tri romance so, kot večina Schumannovih komornih skladb, nastale v času, ko Schumannova žena Clara zaradi nosečnosti in skrbi za otroke ni toliko koncertirala kot sicer. Takrat so se Schumannovi na doma prirejenih glasbenih soarejah veliko družili s prijatelji, med katerimi so bili tudi člani Dresdenskega dvornega orkestra. Večerna druženja so Roberta Schumanna spodbudila, da je napisal vrsto skladb za različne solo instrumente in klavir, začenši s *Fantazijskimi skladbami*, op. 73 za klarinet (1849), ki jim je sledilo še *Pet skladb v ljudskem tonu*, op. 102 za violončelo, *Adagio in Allegro*, op. 70

za rog ter *Tri romance*, op. 94 za oboo. Te glasbene miniature so, podobno kot preostali opus iz istega leta, po kvaliteti primerljive z Bachovo *Umetnostjo fuge* ali Beethovnovimi poznimi godalnimi kvarteti. Podobnost ni v monumentalnosti, temveč v izražanju najbolj osebne muzikalne introvertiranosti. Bolj kot kdajkoli je Schumannova glasba očiščena zunanega blišča, virtuoznosti in muzikalnih zmag. Takšne so tudi (ali pa predvsem) *Tri romance*, op. 94, Schumannovo božično darilo soprogi Clari. Romance delujejo nazven enostavno, a so oblikovno asimetrične, polne nenavadnih intervalnih postopov in za tisti čas tudi neizvedljivo inštrumentirane. Od oboista namreč zahtevajo izjemno fizično kondicijo ter dihalno tehniko in za oboo skoraj nedosegljivo široko paleto izraznih možnosti, zato ne preseneča podatek, da so *Romance* prvih štirinajst let izvajali izključno violinisti; šele leta 1863 so prvič zazvene v originalni instrumentaciji.

Tako je bilo v devetnajstem stoletju. Danes pa bomo prisluhnili izvedbi na glasbilu, ki ga je večina skladateljev v Schumannovem času uporabljala zgolj kot okoren orkestrski instrument.

Matthias Pintscher (roj. 1971)

Figura III (2000)

za akordeon

Med leti 1997 in 2000 je Matthias Pintscher skomponiral petdelni cikel skladb za godalni kvartet in akordeon, ki jih je mogoče izvajati posamično, lahko pa tudi *en suite*. Sestavljajo ga:

Figura I za godalni kvartet in akordeon (1998)

Figura II / Frammento za godalni kvartet (1997)

Figura III za akordeon solo (1999)

Figura IV / Passaggio za godalni kvartet (1999)

Figura V / Assonanza za violončelo solo (1999/2000)

Cikel *Figura* dokumentira Pintscherjevo kompozicijsko recepcijo poznih del kiparja Alberta Giacomettija.

„Te skladbe razumem kot približevanja, parafraze, pomoč pri gledanju. Seveda vizualni vtisi ne morejo biti komponirani, torej uglasbeni, saj ne obstaja prava interdisciplinarna pretvorba med zvočno in vidno podobo. V teh skladbah gre bolj za konfrontacijo dognanosti različnih umetniških govoric in tudi za približevanje preko skupnih paralel dveh različnih zvrsti umetnosti.“

Ena od paralel med obema zvrstema umetnosti je enobarvnost (nem. *Monochromie*), ki določa ekstremno detajlirano površinsko strukturo raztegnjenih Giacomettijevih bronastih skulptur. Enobarvnosti pa ne gre razumeti kot monotonost v slabšalnem smislu, ravno nasprotno; spreminjanje kovinske kože z ekspresivnimi brazdami in grebeni v bronu je raznoliko in razgibano.

Fenomenu monokromije se Pintscher v glasbi poskuša približati z ekstremno omejitvijo pri izbiri glasbenega materiala. V askezi glasbene materije gre tako daleč, da celotnemu ciklusu kot konstitutivni element oziroma nekakšen steber namenijo zgolj eno samo akordično strukturo. Ta stebru podobna akordična struktura je vedno znova prizmatično razdrobljena, drobci pa so posejani po časovni osi. Glasba doseže svojo sugestivno moč in dramaturško nosilnost s pomočjo majhnih in preciznih premikov ter nenehno spreminjajoče se gostote razdrobljenih delcev. Pogosto se zgodi, da drobci podobne konture 'brenčijo' okoli določenega, jasno izstopajočega centralnega tona. To fokusiranje navadno traja nekaj časa, nato pa začno delovati druge gravitacije in figuracije, ki postopoma oblikujejo novo polje. Pri tem nastajajo določeni statični trenutki; občutno in premišljeno postavljene mešanice, redosledi in prekrivanja le-teh asociirajo na doživljanje skulptur, če med ogledom počasi spreminjamo zorni kot opazovanja.

Franz Schubert (1797–1828)

Auf dem Strom (Na reki)

za sopran, rog in klavir

„Vzami še zadnje poljube v slovo“ so besede, za katere je nemški pesnik Ludwig Rellstab (1799–1860) upal, da mu jih bo uglasbil Ludwig van Beethoven. V Berlinu je vsevedi Rellstab veljal za najvplivnejšega glasbenega kritika svojega časa in dokaj uspešnega pesnika. Imel je zelo jasno izoblikovano mnenje o skladateljih in njihovi glasbi. Za najboljše je imel Bacha, Händla, Glucka, Haydna, Mozarta in Beethovna, medtem ko Schuberta ali Schumanna ni imel posebno v čisljih. Močno si je prizadeval, da bi se Beethoven lotil katerega njegovih opernih libretov, a zaman. Upal je, da bo morda uporabil vsaj nekaj njegovih pesmi, vendar jih je Beethoven preko svojega tajnika Antona Schindlerja predal Franzu Schubertu, ki jih je nekaj zares uglasbil. Med drugimi tudi pesem *Auf dem Strom (Na reki)*, v kateri se glasu in klavirju pridruži še rog. Schubert je ta samospjev napisal za edini koncert izključno svoje glasbe, ki ga je v svojem kratkem življenju doživel, posvečen je bil ravno prvi obletnici smrti Ludwiga van Beethovna. Rellstaba na koncert 26. marca 1828 seveda ni bilo, Schubert pa je še istega leta umrl.

Kljub vsemu je Rellstab trinajst let kasneje obiskal Schubertov grob ter celo napisal nekaj mlačnih besed v njegov spomin.

Ludwig Rellstab (1799–1860)
Auf dem Strom

Nimm die letzten Abschiedsküsse,
Und die wehenden, die GrüÙe,
Die ich noch ans Ufer sende,
Eh' dein Fuß sich scheidend wende!
Schon wird von des Stromes Wogen
Rasch der Nachen fortgezogen,
Doch den tränendunklen Blick
Zieht die Sehnsucht stets zurück!

Und so trägt mich denn die Welle
Fort mit unerflehter Schnelle.
Ach, schon ist die Flur verschwunden,
Wo ich selig Sie gefunden!
Ewig hin, ihr Wonnetage!
Hoffnungsleer verhallt die Klage
Um das schöne Heimatland,
Wo ich ihre Liebe fand.

Sieh, wie flieht der Strand vorüber,
Und wie drängt es mich hinüber,
Zieht mit unnennbaren Banden,
An der Hütte dort zu landen,
In der Laube dort zu weilen;
Doch des Stromes Wellen eilen
Weiter ohne Rast und Ruh,
Führen mich dem Weltmeer zu!

Ach, vor jener dunklen Wüste,
Fern von jeder heitern Küste,
Wo kein Eiland zu erschauen,
O, wie faßt mich zitternd Grauen!
Wehmutstränen sanft zu bringen,
Kann kein Lied vom Ufer dringen;
Nur der Sturm weht kalt daher
Durch das grau gehobne Meer!

Kann des Auges sehndend Schweifen
Keine Ufer mehr ergreifen,
Nun so schau' ich zu den Sternen
Auf in jenen heil'gen Fernen!
Ach, bei ihrem milden Scheine
Nannt' ich sie zuerst die Meine;
Dort vielleicht, o tröstend Glück!
Dort begegn' ich ihrem Blick.

Na reki

Vzami še zadnje poljube v slovo,
in moje mahajoče pozdrave,
ki ti jih pošiljam na breg,
preden obrneš pete in greš!
Valovi in rečni tok
že vlečejo moj čoln s seboj,
a hrepenenje obrača nazaj
moje od solza orošene oči!

In valovi me odnašajo s seboj
daleč, daleč, z neusmiljeno hitrostjo.
Ah, že izginjajo polja,
kjer sem jo, srečnež, našel!
Srečni dnevi, za vedno ste izgubljeni!
Brezupno se izgublja moja tožba v daljavi,
tja proti lepi deželi, moji domovini,
kjer sem našel njeno ljubezen.

Glej, kako breg izginja v daljavi,
in kako daleč me odnaša;
medtem ko me skrivnostne vezi vlečejo
tjakaj v kočo, kjer pristal bi,
in počival v nežni senci;
vendar valovi reke hitijo,
vedno dalje, brez postanka,
vodijo me vse do morja!

Ah, pred to širno temačno gmoto,
daleč od prijazne obale,
brez otočka na obzorju,
o, kako me grabi groza!
Da bi mi prinesla tožne solze z obale,
me nobena pesem več ne more doseči;
samo mrzel nevihtni veter vleče
čez to sivo razburkano morje!

Če moje begajoče, hrepenече oči
ne uzrejo več nikakršnega brega,
bom dvignil pogled do zvezd
gor, v te svete daljave!
Ah, v njih mirni, svetli luči
Sem nekoč ji rekel moja;
Tam morda, o tolažilna sreča!
Tam morda se snideta pogleda.

(Prevod: Nataša Helena Tomac)

Robert Schumann

Adagio in Allegro, op. 70
za rog in klavir, izvedba z oboo

V sredini 19. stoletja je z iznajdbo ventilov prišlo do velikega tehničnega razvoja roga, kar je omogočilo mnogo okretnejše izvajanje kromatičnih linij. Schumann je bil med prvimi skladatelji, ki se je navdušil nad to veliko tehnično izboljšavo instrumenta. Za razliko od Brahmsa jo je s pridom izkoristil v svojih kompozicijah, v *Koncertni skladbi za štiri rogove v F-duru, op. 86* in seveda v *Adagiu in Allegru, op. 70*, ki je ravno tako kot *Romanca, op. 94*, nastal leta 1849. Takrat je bil Schumann v izredno dobri psihični in fizični kondiciji, zato je komponiral hitro in z lahkoto. Prvi stavek, ki je prvotno nosil naslov *Romanca*, je izrazito počasen in prežet z opojnimi kromatičnimi melodijami ter brezčasnimi pedalnimi toni. Drugi, *Allegro*, predstavlja v odnosu do prvega ogromen kontrast že v samem osnovnem tempu, še bolj pa v hitrosti in gibkosti optimistične, celo junaške glasbene materije.

Že prva skica, nastala 14. februarja 1849, je notirana v legi za violino, torej oktavo nad verzijo za rog. Prav tako je tudi prva tiskana izdaja skladbe poleg originala za rog in skladateljeve verzije za violončelo vsebovala oktavirano verzijo za violino; nocoj bomo prisluhnili slednji v izvedbi z oboo.

Nina Šenk (roj. 1982)

Art (2012) – svetovna premiera
za sopran in rog

Kratka skladba za sopran in rog, posvečena izjemnima glasbenikoma, Marisol Montalvo in Saaru Bergerju, je glasbena miniatūra s poudarkom na besedilu in razpoloženju.

Iskala sem nekaj iz obdobja romantike, kar bi imelo sporočilnost, primerno tudi za današnji čas – morda nekakšen povzetek duha letošnjega festivala. Besedilo je odlomek iz pisma, ki ga je Clara Schumann

(takrat še Wieck) poslala bodočemu možu in govori o delu umetnika, njegovem statusu, pa o ljubezni do umetnosti in do ljubljenega.

(Nina Šenk)

Clarino pismo Robertu Schumannu

21. december 1837

Zakladov ni več mogoče dobiti z instrumentalno umetnostjo. Kaj vse mora človek dati od sebe, da pride iz mesta za nekaj počenimi groši.

Medtem ko se ti vračaš domov, se jaz, ubožica, odpravljam na zabavo, kjer bom morala igrati ljudem za nekaj lepih besed in skodelico tople vode, da bom potem prišla domov, na smrt utrujena (ob enajstih ali dvanajstih), spila kozarec vode, se ulegla in si mislila: „*Je umetnikovo življenje kaj več od beračevega?*”

In vendar je umetnost čudovit dar! Kaj, prav res, je lahko bolj prefinjeno od odevanja svojih čustev v glasbo, kakšna uteha v težkih trenutkih, kakšen užitek, kakšno razkošno občutje, da lahko s pomočjo glasbe tako velikemu številu ljudi nudiš srečnejše ure!

In kako vznosen občutek imaš, če slediš umetnosti, ki ji je nekdo vdahnil svoje življenje! To sem storila, in še vse ostalo danes, in zdaj bom legla, srečna in zadovoljna.

Da, srečna sem, vendar bom zares srečna šele, ko se bom lahko vrgla na tvoje srce in rekla: „*Zdaj sem tvoja za vekomaj – jaz in moja umetnost.*”

(Prevod: Dr. Ana Jeltnikar)